

Alanud on metsise aasta!

Eesti Ornitoloogiaühing valis 2018. aasta linnuks metsise, kes on üks meie põlislooduse sümboliteid ja sobib hästi kandma aasta linnu tiitlit Eesti Vabariigi sajanda sünnipäeva aastal.

Metsis ehk mõtus on Euroopa suurim kanaline, kelle iseloomuliku kehaehoiaku ja sabalehviku siluett on ilmselt paljudele tuttav. Kohtumine temaga looduses muutub aga aina harvemaks, sest metsise nagu teistegi põlismetsaliikide arvukus on märkimisväärselt vähenenud. Eestis hinnatakse kukkede arvuku 1300–1600 lindu.

Kõige rohkem teeb metsistele kahju metsade majandamine lageraiega, suur kisklussurve ning juba aastakümneid tagasi kuivendatud metsade järkjärguline muutumine metsistele sobimatuks. Ainult metsiste mängupaikade kaitse alla võtmine pole suutnud arvukuse vähenemist pidurdada. Telemeetriauringud näitavad, et metsised viibivad kaitse alla võetud mängupaikades vaid 1–2 kevadkuud ja veedavad ülejäänud aja kuni 3 km raadiuses asuvas metsades, kus raiepiiranguid pole.

Alanud metsiseaastal tutvustatakse metsise eluolu, korraldatakse talguid ja linnuõhtuid. Tegevust jätkub nii juhuvaatlejast loodusesõbrale kui ka joonistamishuvilisele, samuti kaasalõõmis-

Eestis on kaitse alla võetud 600 km² metsisemängusid, kuid tema arvukus jätkab kahanemist.

FOTO: TAURI PÄRNA

võimalusi metsise elust sügavamalt huvitatule. Mitmel pool Eestis toimuvad metsiseõhtud. Kevadel proovime veebikaamera vahendusel kiigata ka metsisemängu ning aasta ringi on oodatud vaatlusandmed metsiste kohta. Tänavu jätkuvad metsiste telemeetriauringud, mille käigus raadiosaatjaid kandvad linnud aitavad koguda andmeid metsiste liikumise ning elupaigakasutuse ja -eelistuse kohta tava- pärast majandusmetsades.

Veebruaris-märtsis alustame metsi-

semängude seiramist ning telemeetriauringute käigus loodame aprillis-mais varustada raadiosaatjaga 15 kukke ja kana saamaks detailsemat ja aastaringset infot metsiste eluumikasutuse ja -eelistuste kohta. See on oluline taustteave metsise kaitse paremaks ja ratsionaalsemaks korraldamiseks.

Metsise ja teiste metsakanaliste kohta saab lähemalt lugeda aasta linnu kodulehelt www.eoy.ee/metsis.

Aasta lindu toetab Keskkonnainvesteeringute Keskus.

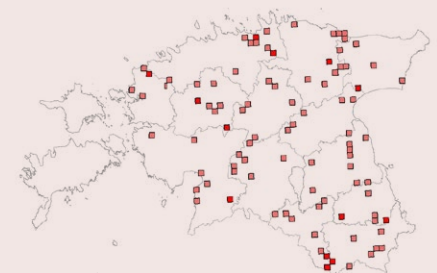
Ootame teateid "hullude" metsiste vaatlustest!

Hulludeks metsisteks nimetatakse veidralt ja hulljulgelt käituvaid metsisekukkesid ja -kanu, kes ei karda inimest, tikuvad aeda ja võivad isegi rünnata. Peamiseks metsistele mitteomase käitumise põhjuseks peetakse nende elu- või mängupaikade muutumist ebasobivaks, näiteks kodumetsa killustumist või hävimist. Sageli kaasneb elutingimuste muutumisega nii metsisekukkede kui ka -kanade arvukuse suur vähenemine piirkonnas. Viimastel allesjäänud lindudel tekib arvatavasti mängukaas-

laste puudumise tõttu suguhormoonide üleproduksioon.

Kogutud vaatlusandmete põhjal koostab Eesti Ornitoloogiaühing ülevaate hullude metsiste levikust ja esinemissagedusest Eestis ning analüüsib seost hullude metsiste ilmumise ja piirkonna metsisemängude seisundi vahel.

Kõik teated kohtumistest hullude metsistega tänavusest aastast ja varasemast ajast saab sisestada metsise veebilehel asuvasse hullu metsise kaardirakendusse <https://www.eoy.ee/metsis/>

Veebruari lõpuks oli sisestatud juba 120 vaatlust.

osale/vaatlused. Fotod ja videod hulludest metsistest võib postitada EOÜ Facebooki gruppi või saata aadressile eoy@eoy.ee.

Mida näitavad meie arvukusindeksid?

Jaanus Elts

Tänapäeval näeme lindude arvukuse muutusi käsitlevates artiklites, seirearuannetes ja keskkonnapoliitika dokumentides enamasti otseste loendus- tulemuste asemel indekseid. Ühtlasi on kujunenud traditsiooniks, et neid arvutatakse just selleks otstarbeks loodud programmiga TRIM (TRends and Indices for Monitoring data).

TRIMi kasutamise poolt räägib asjaolu, et modelleerides seireandmeid ühe ja sama meetodiga, on tulemused eri projektide ja riikide vahel otsestelt võrreldavad. Põhimõtteliselt võib ju lindude arvukuse muutusi kirjeldada ka suure hulga muude statistiliste meetoditega, kuid sel juhul on teadusartiklite lugemisel vaja igal konkreetsel juhul esmalt tutvuda arvutusmeetodite eripäradega ja ka siis pole tulemusi võimalik otse võrrelda. Tavalisest protsentideks ümberarvutamisest eristab TRIM-programmi mudeli koostamine. Lihtsal indekseerimisel võtame esimese aasta tulemuse võrdseks 100%-ga ja näiteks kümnenda aasta tulemus leitakse siis suhtarvuna, mis näitab, mitu protsenti moodustab viimane näitaja esimese aasta tulemusest. Sellisel juhul püsivad kõik varasemad hinnangud muutumatuna, lihtsalt punktireale (või joonele) lisandub üks uus punkt kõige uuemate andmetega. TRIMi kasutamisel koostatakse aga esmalt andmete jaotust kõige paremini kirjeldav statistiline mudel ja selle alusel arvutatakse iga aasta tulemus. Uute andmete lisandudes koostatakse iga kord uus mudel ja seepärast võivad muutuda ka kõik varasemad indeksi hinnangud.

Väga populaarsed on tänapäeval koond- ehk kompleksindeksid, mida vahel kutsutakse ka komposiitindeksiteks. Need on arvukuse muutusi kirjeldavad indeksi, millesse on koondatud rohkem kui ühe liigi andmed. Alguse said need FBIst (Farmland Bird Index ehk põllulinnuindeks), kus ühe arvuga püüti kirjeldada terve hulga põllumajandusmaastikus elavate lindude arvukuse

Põllulinnuindeksid on põldlõokese nägu, sest tema on arvukaim põllulind Euroopas.

FOTO: JAVIER AIBAR

muutust. Nüüdseks on põllulinnuindeksile lisandunud veel metsalinnuindeks ja veelinnuindeks, kuid põhimõtteliselt võime selliseid indekseid koostada ükskõik millise liigirühma kohta. Samuti võime sama loogikat kasutades arvutada Baltikumi metsalinnuindeksi või Euroopa põllulinnuindeksi.

Miks on siis mudel algandmetest parem? Nimelt seepärast, et loendus- tulemused pole kunagi absoluutsed, s.t üldjuhul looduses elusolendeid loendades ei suuda me neid kõiki üles leida, ja üks võimalikke veallikaid ole muidki. Mudel aitab sellist juhusest tulenevat müra vähendada. Tõsi, piisavalt pika andmerea korral suudab TRIM-mudel küll võrdlemisi hästi korrigeerida varasemaid juhukõikumisi, kuid on nõrk tuleviku prognoosimisel. See tähendab, et viimasel seireaastal saadud erilised tulemused võivad mudeli „ära petta“, sest programm ei suuda prognoosida, mis hakkab edasi juhtuma. Nii võime hinnata arvukuse muutuse mingi aasta seisuga oluliseks, kuid aastate lisandudes muutuse olulisus jälle kaob (hindame liigi arvukuse stabiilseks).

Nüüd aga natuke veel koondindeksitest ja seda tegelike andmete näitel. Siin esitatavad algandmed on reaalsed, kuid olukord ise on parema arusaadavuse huvides lihtsustatud. Niisiis

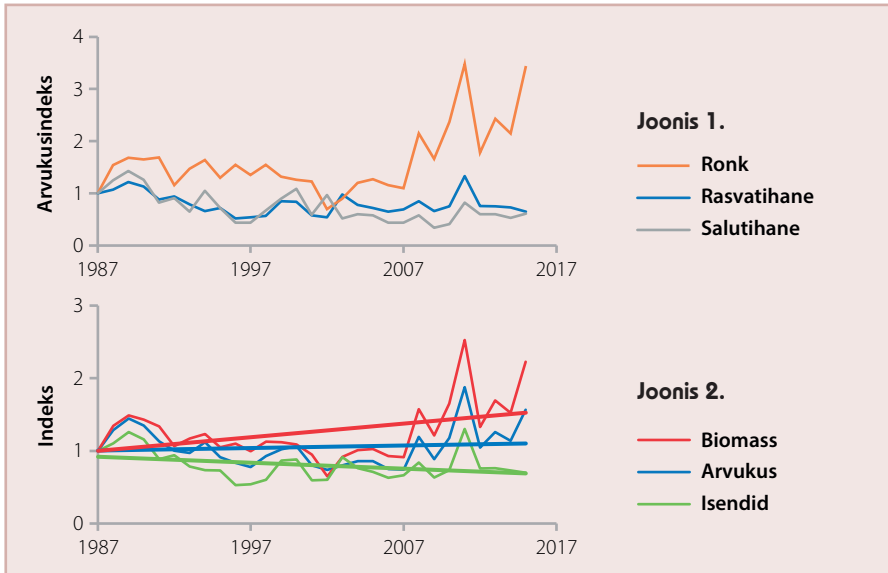
kirjeldame ühes ülimalt lihtsas „linnukoosluses“ toimuvat. Uurimise all on kolm liiki: ronk esindab suurt kasvava arvukusega talilindu, rasvatihane kõige arvukamat, kuid väheldasemate mõõtetega stabiilse arvukusega lindu ning salutihane väikest ja kahaneva arvukusega liiki. Meid huvitab, mis toimub selles koosluses tervikuna. Arvutuste tegemiseks on meil kasutada 29 aasta talilinnuloenduste tulemused (trendid liikide kaupa), kirjandusest leiame nende liikide keskmise kehakaalu ning arvukuse saame ornitoloogiaühingu arvukuste tööühma aruandest. Kolme kõnealuse liigi talvine arvukusindeks on toodud lk 3 joonisel 1.

Jooniselt on muu hulgas näha, et nende liikide arvukuse muutused on kaugel sirgjoonest – see on väga iseloomulik vabalt elavatele loomadele. Samuti on näha, et arvukusindeks (kuid mitte arvukus!) on kõigil liikidel esimesel aastal võrdne.

Eeltoodud andmete põhjal on võimalik arvutada õige mitu õpetlikku koondindeksit. Esmalt võiks meid huvitada, mis on selle koosluse arvukuse muutuse koondindeks (tegelikult on see siis indeksite alusel arvutatud indeks). Jooniselt 2 näeme, et 29 aasta koondindeks on stabiilne, kuigi umbes esimesed 15 aastat indeks langeb ja seejärel tõuseb. Ühtlasi torkab silma, et indeksi käik järgib pigem ronga kui teiste liikide arvukuse muutusi. Põhjus on lihtne: toodud näites on ronga arvukusindeksi väärtuse aastased muutused kõige suuremad ja seepärast mõjutavad need ka oluliselt meie tulemust. Teisalt on näha, et teiste liikide arvukuse muutuse väiksem amplituud on vähen-

Uuritavate liikide andmed (massi ja arvukuse puhul on kasutatud ümardamata geomeetrilist keskmist).

Liik	Mass	Talvine arvukus	Trendi hinnang
Salutihane	12	141 421	Mõõdukas langus
Rasvatihane	19	848 528	Stabiilne
Ronk	1195	19 365	Mõõdukas tõus

Joonised 1 ja 2 tunduvad esmapilgul lihtsasti loetavad, kuid tõusude ja languste tõlgendamisel võib kergesti eksiteele sattuda.

danud koondindeksi väärtust (võrrele kahe joonise vertikaaltelgi).

Kas see tähendab, et lindude arv selles koosluses on pikas skaalas püsinud stabiilne? Loomulikult mitte! Nagu eespool juba öeldud, on tegemist väga erineva arvukusega liikidega: rasvatihaseid on umbes 850 000 ja ronki umbes 20 000, seega on erinevus enam kui 40-kordne. Kui nüüd kujutada näiteks ette, et 10 aasta jooksul on mõlema liigi

arvukus kahanenud 10% (tehniliselt oleks siis indeks algul 1 ja 10 a hiljem 0,9), oleks meil kadunud 85 000 rasvatihast ja 2000 ronka – on ikka erinevus küll! Tõsi, reaalses elus kipuvad arvukamad liigid olema stabiilsemad ning nende populatsiooniindeksi muutused on väikesed, kuid nad moodustavad kooslusest suure osa. Siinse näite puhul aga ilmneb, et n-ö isendite indeks on mõõdukalt langed ja selles mängib olu-

list rolli asjaolu, et ka kahaneva arvukusega salutihane on võrdlemisi arvukas.

Kolmandaks võib tuua näite indekse kasutamisest hoopis harjumatu moel. Nimelt võib meid huvitada, kuidas on muutunud n-ö keskmise linnu mass vaadeldaval perioodil. Enamasti räägitakse sellisel puhul küll üldistatult biomassi muutusest vaadeldaval alal. Siinkohal saame ilmselt vaistlikult aru, et kogu biomassi mahtu peaksid väiksed liigid mõjutama vähe ning muutused peaksid olema seotud pigem väga suurte lindude arvukuse muutumisega. Nii see meie liigivaliku puhul ongi ja TRIM hindab biomassi muutuse mõõdukalt tõusvaks.

Lõpetuseks olgu meelde tuletatud, et tegemist oli lihtsustatud näitega. Esmalt väärib mainimist, et liikide valik oli siin kallutatud ja ajendatud soovist saada kontrastseid tulemusi. Päril elus töötame enamasti suure hulga liikidega ning konkreetse indeksi käitumine on seepärast raskesti ennustatav. Teiseks, kuigi liikide ökoloogilised parameetrid olid tõesed, on siin üks selge metoodiline viga (loodetavasti avastas mõttega lugeja selle isegi): kasutatud arvukushinnangud pärinevad uuritava perioodi lõpust, seega oleks pidanud arvutusi tegema tagasiulatvalt.

Kas rändlindude saabumist mõjutas külm kevad?

Tiiu Tali

2017. aasta esimese poolaasta fenoloogiliste vaatluste ülevaade põhineb 35 tavalisema linnuliigi enam kui 15 000 vaatlusel, mis on kogutud sadade linnuvaatlejate vabatahtliku töö tulemusena. Põhiosa andmetest pärineb eElurikkuse linnuvaatluste andmebaasist, väiksem osa aadressile feno@eoy.ee saadetud kirjadest ja paberankeetidest.

Keskmisest soojema talve tõttu saabusid mitmed lähirändurid (nt tikutaja, sookiuur) varakult, kuid rände seiskasid õhutemperatuuri järsk langus aprillis ja normist madalamaks jäänud keskmine õhutemperatuur nii aprillis kui ka mais. Paljud liigid saabusid küll õigel ajal, kuid isendite arvu poolest oli saabu- jaid vähe: rände põhimass kas hilines või ei jõudnudki Eestisse. Siiski peab juhuvaatluste tõlgendamisel olema ettevaatlik. Põhjusi võib olla ju mitu: kas hulk isendeid jäi pesitsemise lõunapoolsetele aladele või püsisid linnuvaatlejad külmema ilmaga tõttu kodusoojas või saabus suurem osa isendeid tõepoolest hiljem.

Kõige rohkem vaatluskirjeid tuli 35 jälgimise all oleva liigi kohta Pärnumaalt (3940 vaatlust) ja Tartumaalt (2967 vaatlust), kõige vähem Rapla-, Järva-, Jõgeva- ja Põlvamaalt (300 vaatlust või alla selle). Mitme maakonna puhul torkas silma arvukate liikide juhuvaatluste vähesus või isegi puudumine, mis kajastab linnuvaatlejate vaatlusaktiivsust ning vaatlejate ebaühtlast paiknemist Eestis. Väike vaatlusaktiivsus ei tähenda aga tingimata, et ei märgataks esimesi tulijaid.

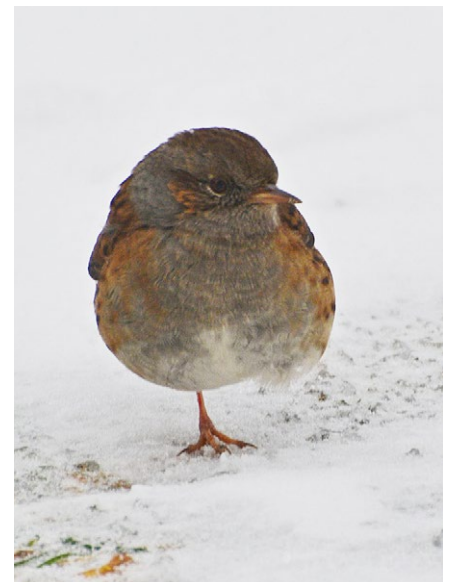
2016/2017. aasta pehme talve tõttu leiti Eestis talvitamas hulk liike, kes tegelikult peaksid rändama soojematele talvitusaladele: võsaraat, kiivitaja, tikutaja, metskurvits. Samuti talletati neli kaelustuvi, 30 kuldnoka ja 45 metsvindi talvitusvaatlust. Punarind oli juba sedavõrd levinud talvitaja, et talvitunud ja rändelt saanud isendeid polnud enam võimalik eristada.

Fenoloogiliste vaatluste alustalaks on aktiivsed vaatlejad, kelle tööta ei oleks fenoloogilisi vaatlusi. Mida roh-

kem on vaatlejaid, kes leiavad aega võimalikult sageli väljas käia ning registreerida kõik nähtud liigid, seda rohkem on andmebaasis andmeid ja seda usaldusväärsemaid üldistusi saab fenoloogiliste nähtuste kohta teha.

Talvine võsaraat.

FOTO: ANDRES LUIK

2017 oli paljudele halb pesitsusaasta

Margus Ots

Nii nagu paaril varasemal aastal oli ka 2017. aasta talv soe ja lumevaene: riigi ilmteenistuse andmetel oli jaanuar pikaajalisest keskmisest 1,4 °C, veebruar 2,0 °C ning märts 2,3 °C soojem. Seepärast ei olnud talvitavate kuldnohkade, metsvintide ega kanepilindude vaatlused sugugi mitte haruldased. Sooja ilma tõttu algas varakult ka lähirändurite saabumine: juba veebruaril lõpus vaadeldi Eestis esimesi kiivitajaid, hallhansid ja sookurgi, rääkimata põldlöökestest.

Kuid kaugrändurite (nt pääsukesed, kärbsenäpid, kägu, rukkirääk) saabumist nihutasid hilisemaks tavapärasest 1,6 °C külmem aprill ja 1,1 °C külmem mai. Osa liikide puhul märgati üksikuid esimesi saabujaid küll „õigel“ ajal, kuid arvukamalt vaatlusi sisestati andmebaasidesse tavapärasest hiljem. Rändlindude saabumist analüüsid tuleb siiski arvestada asjaoluga, et halva ilmaga laulavad linnud vähem, mistõttu on neid raskem tuvastada, ning ka inimesed ei kipu halva ilmaga linde vaatlema. Osa liikide puhul on registreeritud vaatluste vähesuse põhjuseks ilmselt ka külma ilma tõttu varem peatunud kevadränne, st osa linde meile ei jõudnudki ning jäid pesitsema hoopis lõunapoolsematele aladele.

Ka juuni ja juuli olid tavapärasest külmemad, vastavalt 1,0 ja 1,7 °C, mistõttu oli eeskätt putuktoidulistel (nt pääsukesed) halb pesitsusaasta. Rasvatihased munesid eelmisel aastal enamasti vaid ühe kurna (headel aastatel pesitsevad nad pigem kaks korda suve jook-

Põhiosa kägudest saabub ilmselt 1–2 nädalat tavapärasest hiljem.

FOTO: SILVER MARKUS

sul) ning pesakonnad olid väikesed. Samas oli näiteks valge-toonekurel eelmise aasta hea pesitsusaasta: keskmiselt lennuvõimestus paari kohta 2,12 poega (aastatel 1985–2008 keskmiselt 1,62 – 2,39 poega).

Halva pesitsusaasta tõttu jäi värvuliste sügisränne tagasihoidlikuks, mida iseloomustab Pärnumaal Kabli linnujaamas märgistatud lindude väike hulk: 2017. aasta sügisel märgistati seal vaid

4300 lindu, samal ajal kui keskmiselt märgistatakse Kablis sügisrändel vähemalt 10 000 lindu.

2017. aasta sügislav jääb linnuvaatlejatele meelde erakordse vöötakkude invasiooni tõttu: eElurikkuse andmebaasi on kantud mitukümmend vaatlust. Vöötakkude liikumise lõunasse põhjustas ilmselt saakloomade (hiirte) vähesus põhjapoolsetel aladel, vöötakku tavapärasel asualal.

2016. aastal vaadeldud puna- ja mustharksaba hübriid. FOTO: VIRGE VÕSUVALG

Puna-harksabad osutusid hübriidseteks

Margus Ots

Viimasel kolmel suvel on linnuvaatlejate seas elevust tekitanud **puna-harksabade** (*Milvus milvus*) pesitsemine Eestis. Esimest korda tõestati puna-harksaba pesitsemine Eestis 2015. aastal, mil Tarmo Tepe leidis Valgamaalt Sooblase küla maadelt pesa ühe pojaga. Samas piirkonnas pesitses puna-harksaba ka 2016. aastal ning selgi aastal vaadeldi seal harksabade paari. 2016. aastal anti veel ühest territoriaalsest puna-harksabast teada Järvamaalt Mündi küla piirkonnast, kus 2017. aastal leiti ka pesa kahe pojaga. Siiski selgus linnuharuldus-

te komisjonile esitatud ja eElurikkuse andmebaasi sisestatud harksabade fotosid põhjalikumalt analüüsid, et nii 2016. ja 2017. aastal Järvamaal vaadeldud harksabad kui ka vähemalt üks 2017. aastal Valgamaal nähtud harksaba on tõenäoliselt hoopis puna-harksaba ja must-harksaba (*Milvus migrans*) hübriidid. Linnuharulduste komisjoni liige Uku Paal ja tunnustatud röövlinnuekspert Dick Forsman koostasid Järvamaa ja Valgamaa harksabade vaatluste kohta põhjaliku inglisekeelse ülevaate, millega saab tutvuda Estbirdingu kodulehel (<https://goo.gl/4eCBFM>).

Paljude tavaliste haudelindude arvukus väheneb

Renno Nellis

Juba alates 1983. aastast toimuvate haudelinnustiku punktloenduste eesmärgiks on lindude pesitsusaegse arvukuse muutuste pikaajaline jälgimine, mis annab meile teavet eri liikide elupaikades ja keskkonnas toimuvate üldiste muutuste kohta. Eesti punktloenduste projekt on osa üleeuroopalisest linnuseire projektist Pan-European Common Bird Monitoring Scheme (PECBMS), milles osaleb kokku 28 Euroopa riiki.

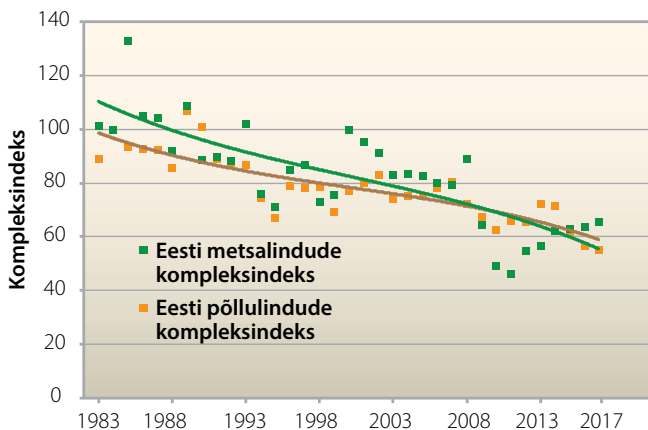
2017. aastal tehti loendusi 50 rajal, millest neli olid uued. Loendusradade

keskmise loenduskestus oli tänavu üheksa aastat ja mediaan uute radade suurema osakaalu tõttu seitse aastat. Loendatud rajad paiknevad enam-vähem ühtlaselt üle Eesti, rohkem loendusi tehti Tartumaal (8 rada), Pärnumaal (6 rada), Lääne-Virumaal (5 rada), Ida-Virumaal (5 rada) ja Läänemaal (5 rada).

Aastatel 1983–2017 oli Eestis kahaneva arvukusega linnuliike 28 (28% liikidest, kokku 99 liiki), kasvava arvukusega liike 13 (13%), stabiilse arvukusega

liike 40 (40%) ja ebaselge arvukustrendiga liike 18 (18%). Kahaneva arvukusega liike on kahjuks endiselt märksa rohkem kui kasvava arvukusega liike. Kõige suurema langustrendiga liigid on vööt-pöosalind, nõmmelööke, võsa-ritsiklind, suurkoovitaja, hänilane, turteltuvi, kõrkja-roolind, tikutaja, jõgi-ritsiklind, tutt-tihane, vainurästas, siisike, sookiur, koduvarblane ja kanepilind. Loetletud liikide arvukus väheneb aastast 3–12%, mis on väga kiire arvukuse langus.

Nii Eesti põllulinnustiku (14 liiki) kui ka metsalinnustiku (25 liiki) kompleksindeks on pikaajalise langustrendiga, mis iseloomustab lindude üldarvu vähenemist. Põllulinnustiku kompleksindeks langeb juba alates 1980. aastate lõpust ja metsalinnustiku kompleksindeks 1990. aastate algusest. Selle peamiseks põhjuseks on tõenäoliselt elustikku mittesooivad muutused metsa- ja põllumajanduses ning kliimamuutused, rändavatel liikidel ka ohud rändeteedel ja paiksetel liikidel kohalikud ilmastikutingimused.

Eesti metsa- ja põllulinnustiku kompleksindeksi muutused aastatel 1983–2017 punktloenduse andmetel.

Põllulindude arvukus ja mitmekesisus vähenevad ka Eestis?

Eneli Viik

Põllumajandusuuringute Keskuse koordineerimisel toimub juba üle kümne aasta põllulindude seire, mille eesmärk on hinnata Eesti maaelu arengukava keskkonnaga seotud toetuste mõju.

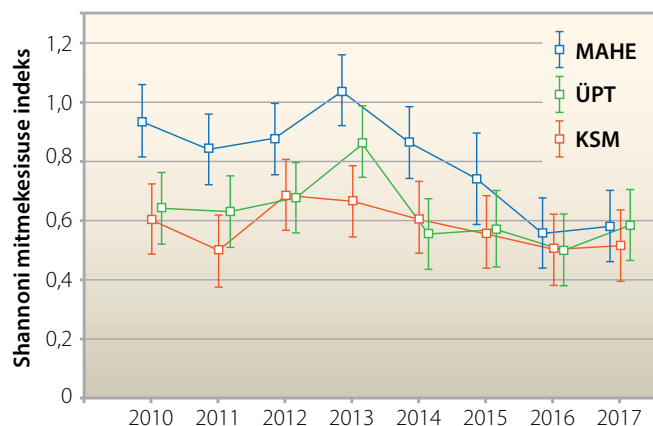
Seirealadeks on 66 põllumajandusettevõtte viljavahelduses olevad põllud Kesk- ja Lõuna-Eestis, millest 1/3 saab mahepõllumajandusliku tootmise toetust (MAHE), 1/3 keskkonnasõbraliku majandamise toetust (KSM) ja 1/3 vaid ühtset pindalatoetust (ÜPT). Olenevalt toetusest tuleb täita erineva rangusastmega nõudeid. Loendus toimub 1 km pikkusel ja 100 m laiusel loendustransektil igal aastal aprilli lõpust juuni keskpaigani kolmel korral.

Aastatel 2010–2017 kohati seirealadel kokku 43 pesitsevat linnuliiki ning loendati 4315 pesitsevat põllulinnupaari. Ülekaalukalt arvukaim linnuliik oli avamaastikku eelistav põldlööke, kellele järgnesid kadakatäks, kiivitaja ja sookiur. Linnunäitajad olid kõigil aastatel Lõuna-Eestis kõrgemad kui Kesk-Eestis, sest Lõuna-Eesti on mosaiiksema maastikuga ja sobivate elupaikade poolest rikkam.

2010.–2013. a olid näitajad Kesk-Eesti ning 2010.–2014. a Lõuna-Eesti MAHE-aladel selgelt kõrgemad kui KSM- ja ÜPT-aladel, kuid langesid seejärel paari-kolme aasta jooksul väga madalale – Kesk-Eestis vahel isegi madalamale kui KSM- ja ÜPT-aladel. Väike langus toimus ka ÜPT-aladel ning mõnel juhul KSM-aladel, kus linnunäitajad on enamasti püsivad stabiilselt madalad. 2017. a toimus olenevalt linnunäitajast ja toetustüübist

Lõuna-Eestis endiselt väike langus või seis stabiliseerus, Kesk-Eestis oli aga seis kas stabiilne või täheldati teatud juhtudel väikest kasvutrendi (eriti pesitsevate paaride arvus).

Seire tulemuste ja trendide võimalike põhjustega saab lähemalt tutvuda PMK keskkonnavalaste tegevuste püsivhindamise kodulehel <http://pmk.agri.ee/mak/avaleht/> (Hindamisvaldkonnad – Elurikkus).

Põllulindude käekäiku Eestis iseloomustab Shannoni mitmekesisuse indeks, mis võtab arvesse nii liikide arvu kui ka iga liigi isendite arvu.

Ronga ja puukoristaja talvine indeks on tõusuteel

Maismaalindude talvist transektloendust ehk talilinnuloendust tehti 2016/2017. aasta talvel 48 transektil, millest kolm olid täiesti uued. 30 talve vältel võib arvukust pidada stabiilseks neljateistkümnel maismaatalilinnul, arvukus suurenes kuuel ja vähenes kaheksal liigil. Suureneva talvise arvukusega on hakk, hõbekajakas, puukoristaja, rohevint, ronk ja suur-kirjurähn.

Rohevindi arvukus on pärast järsule tõusule järgnenud langust 10 aastat tagasi siiski aeglaselt kasvama hakanud ning ületab praeguseks juba pikaajalise keskmise. Haki arvukus on olnud aastati kõikuv, kuid 30 aasta jooksul mõdukalt suurenenud: keskmine arvukus loendusperioodi teisel poolel oli eelnenud perioodiga võrreldes 1,7 korda suurem.

Suur-kirjurähnil on omased invasioonid nn käbiaastatel. Üldistatult on viimase kümnendi jõululoendustel olnud suur-kirjurähni arvukus keskmiselt koguni 2,5 korda suurem kui kahekümnel varasemal aastal.

Ronga viimase kümnendi keskmine populatsiooniindeks oli 1,7 korda suurem varasema kahe kümnendi keskmisest. Samuti on hoogsalt kasvanud puukoristaja talvine arvukus. Kuigi üheks selle põhjuseks võiks pidada lindude talvist lisa söötmist, pole teiste tavaliste nn toidumajalindude arvukuses olulist suurenemist märgata.

Väheneva arvukusega on olnud hallrastas, hallvares, harakas, koduvarblane, leevike, põhjatihane, salutihane ja talvike. Talvikese arvukus oli esimesel kümnel loendusaastal 2,5 korda suurem kui viimasel kümnendil. Enamiku ülejäänud liikide arvukus on olnud viimasel kümnendil pigem stabiilne ja põhilise arvukuse kahanemine on toimunud loendusperioodi esimesel poolel.

Eestis on rohevindi arvukus pärast viimast trihhomonoosipuhangut tõusma hakanud, kuid Põhja- ja Lääne-Euroopas langeb nende arvukus endiselt.

FOTO: HELINA GREENBERG

Pikaajalise stabiilse arvukusega on olnud kodutuvi, mustrastas, pasknäär, porr, põldvarblane, põialpoiss, rasvatihane, raudkull, sabaatihane, sinitihane, tutt-tihane, urvalind, vesipapp ja väike-kirjurähn.

Veelinnud purustasid talviseid rekordeid

2017. a võttis kesktalvisest veelinnuloendusest osa 213 vaatlejat, kes talletasid 3500 vaatluskirjet kokku 55 linnuliigi kohta. Arvukaimad liigid olid aul (44 545 isendit), jääkoskel (21 002), sõtkas (20 909), sinikael-part (18 869) ja kümnokk-luik (15 251).

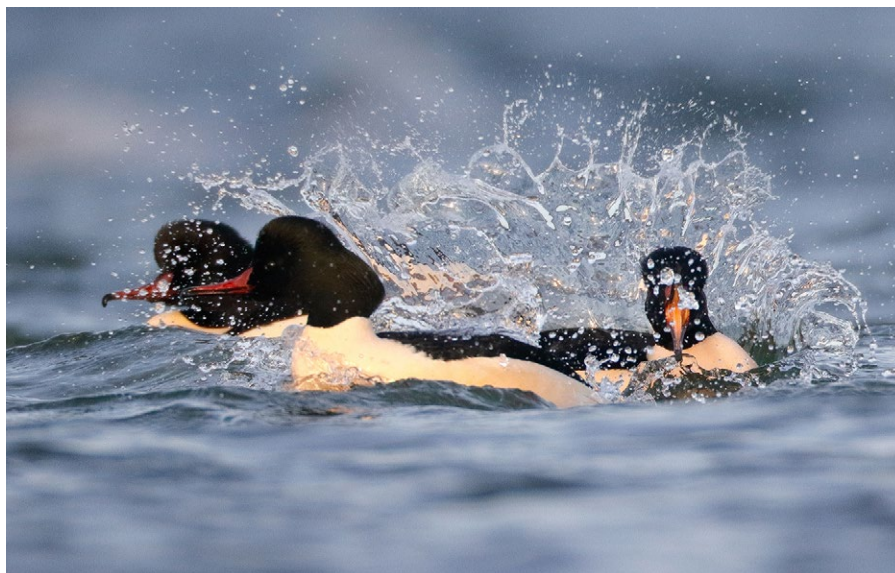
2017. aasta oli rekordite aasta, mis sunnib paljude veelindude talvist arvukushinnangut ülespoole korrigeerima. Kunagi varem pole veelinnuloendusel

kohatud nii palju talvitavaid kümnokk-luiki, jääkosklaid, rohukosklaid (2368 isendit), tuttvarte (4921), merivarte (3037) ega mustvaeraid (1251).

Eesti on muutunud üha olulisemaks talvitamiskohaks kümnokk-luigele. Liigi tähtsaimad talvitusalaad asusid varem Lääne-Saaremaal, kuid viimastel aastatel võib teda kohata juba kõikjal vabaveelisel rannikualal. Üha sagedamini jääb meile talveks ka laululuikesid.

Jääkosklad olid mulluse talve suurüllatajad.

FOTO: KIIVAR KESSLER

Viimase 25 aasta jooksul on paljude talvitavate veelindude arvukus Eesti rannikuvetes jõudsalt kasvanud. Erandiks on vaid kirjuhakk, kelle arvukus on selle aja jooksul mitu korda vähenenud, kuid püsinud viimased 10 aastat siiski stabiilselt veidi alla 1000 linnujuures. Omamoodi erand on ka aul, kelle kogu Eestis talvitava populatsiooni trend näitab langust, kuid rannikult kogutud kesktalvise veelinnuloenduse tulemused näitavad hoopis tõusu. Peale soojemate talvede võib seda seletada ka parema vaatlustehnikaga.

Niihästi uued arvukusrekordid kui ka pikaajalised tõusvad arvukustrendid näitavad kliimamuutuste mõju avaldumist: veelindude talvituskohad ja -strateegiad on hakanud muutuma. Pehme talvede sagenemisega kasvab Eesti rannikumere ja avamere tähtsus mitmetele talvitavatele veelindudele. Sobivad talvitusalaad on nihkunud põhja poole ning seni Läänemere lõunaosas ja kaugealgi talvitanud linnud ei pea enam nii pikka rännet ette võtma. Samal ajal võib traditsioonilistes talvituspiirkondades (nt Madalmaad, Suurbritannia) täheldada veelindude talvise arvukuse vähenemist.

Valgepõsk-lagled on avastanud kevadise Põhja-Eesti

Iga kolme aasta tagant toimuva hane-seire põhitähelepanu on suunatud hallhanele ja valgepõsk-laglele, kes on Eestis ka väikesearvulised haudelinnud. Hallhane pesitsuspopulatsiooni suuruseks hinnati 2017. a ligikaudu 600 paari ning see arv pole kümne aastaga oluliselt muutunud. Pikemaajaline trend on siiski langev.

Valgepõsk-lagled pesitsuspopulatsioon suurenes Eestis 1999. aastani, kahanes seejärel oluliselt ning on viimastel aastatel püsinud vahemikus 70–120 paari. 2017. a pesitses valgepõsk-lagle kokku 15 saarel, kus loendati 74 haudepaari.

Mõlema kohaliku asurkonna suurenemist piirab ilmselt nii merikotkaste kui ka rebaste suurenenud rõõvlus. Hallhanede arvukus on kahanenud kõige rohkem meresartel, vähem rannikujärvedel ja -roostikes.

Kevadrändel peatuvate valgepõsk-lagled kokkulugemiseks tehti loendus lennukilt. 2017. a 10. mai lennuloendusel registreeriti 84 peatuspaigas kokku 109 430 laglet, mis on üpris ootuspärane tulemus. Lagled arvukus Lääne-Eestis suurenes järjepidevalt 1999. aastani, vähenes seejärel mär-

gatavalt ning on pärast seda tugevasti kõikunud vahemikus 70 000–140 000 isendit. Arvukuse suhteline vähenemine Lääne-Eestis on seotud uute peatuspaikade kujunemisega Põhja-Eestis. Samuti viivitab suur hulk lagled rändega kuni mai keskpaigani Hollandis, kust nad varem olid selleks ajaks juba lahkunud.

Kevadrändel peatuvate rabahane ja eriti suur-laukhanede arvukus on viimase 15 aasta jooksul suurenenud. Alates 1999. aastast on Ida-Eesti püsi-seirealadel peatuvate suur-laukhanede kevadine koguarvukus suurenenud 13 000 linnult 99 000 linnuni. Tugev kasvutrend on kooskõlas liigi arvukuse kasvuga viimastel aastakümnetel pea-

Kümneid tuhandeid lagled võib nüüd kohata ka Harju- ja Virumaa põldudel.

FOTO: TIIT KÜLAOTS

aegu kogu levila ulatuses Lääne-Paleark-tises.

2017. a septembriloendusel registreeriti 22 peatuspaigas kokku 8230 hallhane. Valdav osa lindudest oli koondunud Saaremaale, Matsalu lahe piirkonda, Silmale ja Hiiumaale. Hallhanede sügisrändeaegne arvukus Eestis varieerub aastati suurtes piirides (4000–16 000 isendit) ning pikaajaline (1990–2017) muutustrend on kergelt langev. Selle põhjused on suure tõenäosusega üleküttimine 1990. aastatel ning merikotkaste arvukuse suurenemisest tingitud surve viimastel aastakümnetel.

Rohunepil vilets aasta

Rohunepi leviku ja arvukushinnangu täpsustamiseks kontrolliti 2017. a 38 luhaala ja poldrit. Nepimängud tuvastati vaid 17 paigas (kokku 103–129 isalindu), toituvaid rohunepe kohati viies paigas, kuid mängu ei leitud.

Rohunepile oli aasta vilets, sest kevad oli kuivapoolne. Kuigi rohunepp mängib vaid majandatavatel lamminiitidel, on üha enam hakanud ilmema kummaline seos, et nepid ja veised samale niidule korruga ei mahu. Ühe hüpoteesi kohaselt eelistavad kariloomad magamiskohana neidsamu rohuneppide öiseid mänguplatse ja kui veised on platsi hõivanud, ei tule mängust enam midagi välja.

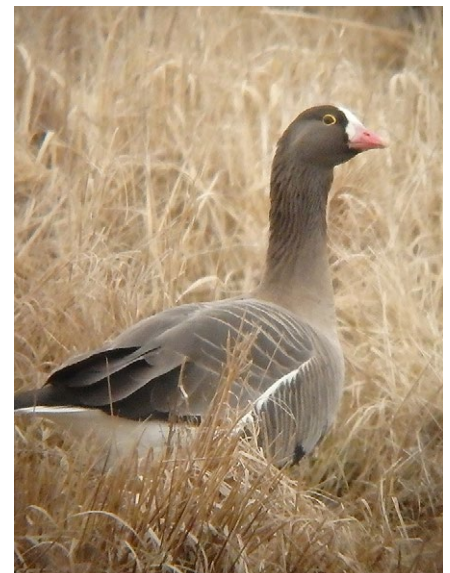
Rohunepi leviku võtmealadel on enamik mängupaiku teada, kuid harvade pole needki juhud, kus mängude asukoht muutub. Näiteks on kaduma läinud mitu teadaolevat mänguplatssi Matsalu niitudel. Ilmselt on kolitud uude kohta, kuid nende ülesleidmine nõnda suurelt alalt võtab aega.

Väike-laukhani viib ellu uut rändestrategieid

2017. aasta kevadel vaadeldi Eestis kokku kuut väike-laukhane. Nendest pooled peatusid väike-laukhane seirealadel Lääne-Eestis ning kuulusid Fennoskandia asurkonda. Peale nende vaadeldi Eestis mullu kevadel veel kahte Rootsi kasvandusest vabastatud isendit (tunnuseks roheline jalarõngas) ja ühte teadmata päritolu väike-laukhane. Viimane võis kuuluda Lääne-Siberi asurkonna lindude hulka või olla vangistusest loodusesse lastud linnu looduses sündinud järglane.

Hoolimata sellest, et väike-laukhane populatsioon on mõne viimase aasta jooksul suurenenud ja Soomes registreeriti sel kevadel koguni viimase 50 aasta rekord, on Eestis peatuvate väike-laukhanede arvukus viimase kolme aasta vältel jäänud alla 10 linnu.

Varem kohati kevadeti 20–30 lindu. Väike-laukhanede rändestrategieid on tõenäoliselt muutunud, mistõttu Eestis kasutatakse teisi, seni teadmata peatusalasid või ei tehta siin üldse pikemat rändepeatust.

Kollane silmarõngas ja pealaeni ulatuv valge laik on väike-laukhane tunnused.

FOTO: JAAK TAMMEKÄND

Kotkastel oli mullu kehv pesitsusaasta

Renno Nellis

Seireprojekti raames jälgitakse I kaitsekategooria linnuliikide kala-, kalju- ja merikotka, väike- ja suur-konnakotka ning must-toonekure populatsioonide seisundit Eestis. Seire eesmärk on jälgida Eestis pesitsevate kotkaste ja must-toonekure arvukust ja selle muutumist, samuti sigimisedukust ning peamiste ohutegurite mõju. Peale pesapaikade kogutakse seitsmel püsiseirealal andmeid ka asustustiheduse ja arvukusmuutuste kohta.

2017. a seiretööde käigus kontrolliti kokku 869 kotkaste ja must-toonekure keskkonnaregistris olevat pesapaika, mis jagunesid järgmiselt: väike-konnakotkas – 396 pesa, merikotkas – 198, must-toonekurg – 77, kalakotkas – 115, kaljukotkas – 66 ja suur-konnakotkas – 17.

Konnakotkaste ja must-toonekure seirealadel hinnati väike-konnakotkaste keskmiseks asustustiheduseks 2,9 paari ning seireperioodi (2009–2017) arvukus on püsinud stabiilsena.

Must-toonekurel oli keskmine asustustihedus Mandri-Eestis 0,15 ja Saaremaal 0,39 paari 100 km² kohta ning liigi arvukus on seirealadel viimase üheksa aasta jooksul püsivalt vähenenud. Mullu oli tavapärasest väiksem produktiivsus kalakotkal (1,30 poega asustatud pesa kohta), kaljukotkal (0,33) ja merikotkal (0,86), keskpärane produktiivsus oli väike-konnakotkal

Väike-konnakotkal oli keskpärane aasta.
Foto: Tiit Kõuauks

(0,45) ja suur-konnakotkal (0,60) ning pikaajalisest keskmisest suurem produktiivsus oli must-toonekurel (1,44).

Eestis pesitseb praegu 1085–1265 kotkapaari: kalakotkaid 90–100 paari, kaljukotkaid 60–65 paari, merikotkaid 290–330 paari, väike-konnakotkaid 600–700 paari, suur-konnakotkaid 5–10 paari ja must-toonekurgi 40–60 paari. Kala-, meri- ja kaljukotka kasvav arvukus ja stabiilne produktiivsus lubavad pida nende liikide populatsioonide seisundit soodsaks. Stabiilse arvukuse ja produktiivsusega on väike-konnakotkas. Must-toonekurel on vähenenud nii pikaajaline produktiivsus kui ka arvukus ja koos väga väikesearvulise suur-konnakotkaga on must-toonekure seisund praegu Eestis ebasoodus.

Kaitsekorra rikkumisi täheldati 16 pesapaigal, mida on varasemaga võrreldes rohkem. Kaheksal juhul leiti kaitsetsoonist ebaseaduslikku raiet ja sama arv kordi rikuti tõenäoliselt ajalist liikumispiirangut.

Hiirelembid norus, putukasõbrad rahul

Ülo Väli

2017. aastal seirati röövlindude talvist arvukust 25 ja pesitsusaegset arvukust 20 seirealal. Kuna 2016/2017. a talvel oli näriliste arvukus madalseisus, jäi hiire- ja talviu asustustihedus viimaste aastate väikseimaks ning näiteks välja-loorkulle ja vöotkakke seire käigus ei kohatudki. Seevastu merikotka arvukus oli üle aegade suurim, mis näitab tema head käekäiku. Seda liiki võib üha sagedamini kohata sisemaal ka talvel.

Näriliste arvukus ei kasvanud oluliselt pesitsusajaks, mistõttu nendest sõltuvate röövlindude hiireviu, väike-konnakotka, roo-loorkulli, tuuletalaja ja kõrvukrätsu pesitsusedukus oli vähene. Peale näriliste väikese arvukuse raskendas mitme röövlinnuliigi pesitust ka pikk külm kevad. Seevastu suuresti putukatest sõltuva herilaseviu ja lõopistriku saabumise ajaks olid ilmad juba paranenud ning nende liikide sigimisedukus püsis keskmisel tasemel. Ka linnutoidulisel kana- ja raudkullil ning

mitmekesise menüüga kodu- ja händkakul oli mullune pesitsusedukus keskmine.

Kõrvukrätsul, kelle asustustihedus kõigub aastati märkimisväärselt, mõjutab uruhiirte vähesus arvukust negatiivselt. Tavapärasest vähem kohati ka laanekakke. Seevastu viimase paarikümne aasta suurim asustustihedus tehti kindlaks värbkakul, kelle arvukus on juba mitu aastat järjest kasvanud. Paljud röövlinnud on aga pikaajalised ja nende arvukust kehv pesitsusaasta ei mõjutanud, muutusi tasub vaadelda pikemas perspektiivis.

Arvukuse pikaajaline madalseis jätkub kanakullil ja välja-loorkullil, kellest viimane on nüüdseks jäänud Eestis juba väga haruldaseks pesitsejaks. Ka kodu- ja händkaku arvukus püsib sajandivahetuse tasemest kaks korda madalamal. Roo-loorkullil kinnitasid viimase aasta andmed senise arvukuse kasvu peatumist. Seevastu hiireviu ja väike-konna-

Herilased tutvuvad herilaseviuga.

Foto: Viimika Veski

kotka arvukuseköver on pikaajalisest stabiilsusest pöördunud väikesele tõesule.

Vähearvukatest Eesti röövlindudest tehti möödunud aastal kindlaks puna-harksaba, väikepistriku ja sooräsu pesitsemine.

Kehvad juunikuu ilmad metsakanu ei hellita

Metsakanaliste ehk laanepüü, tedre ja metsise seire eesmärk on nende arvukuse muutuste ja produktiivsuse jälgimine. Meie kanalised on kõik paiksed, sageli spetsialiseerunud kindlatele elupaigatunnustele ja seetõttu sobiv liigirühm looduses toimuvate muutuste hindamiseks.

2017. aastal toimus metsakanaliste augustikuine loendus kokku 62 loendusrajal. Metsiseid kohati 19 korral, tetresid 6 korral ja laanepüüsid 52 korral. Metsise, tedre ja laanepüü asustustihedus metsamaal oli 2017. aastal vastavalt 0,6–1,1; 0,1–0,3 ja 4,9–6,3 isendit metsamaa ruutkilomeetri kohta.

2011. aastast alates korraldatud seire tulemused näitavad, et esimese kolme aastaga võrreldes on kõigi metsakanaliste üldarvukus vähenenud. See-

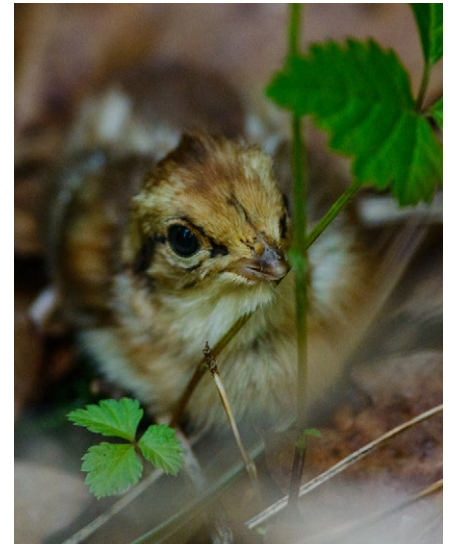
Laanepüü tibudega võib kohtuda mai lõpust alates.

FOTO: TRIN LEETMAA

vastu 2014., 2015. ja 2016. aastaga võrreldes on metsise ja laanepüü arvukus püsinud stabiilne ning kahanenud on vaid tedre üldarvukus.

Metsise produktiivsus on viimasel neljal aastal (2014–2017) olnud languses ning üheks selle põhjuseks võib pidada külmi ja vihmaseid juunikuud. 2017. aastal mõjutas metsiste sigimisedukust ka tavapärasest külmem pesitsusperioodi algus (aprilli lõpp ja mai).

Keskmisest jahedamate ja sajurohkemate kevadete sagenemine kujutab metsise arvukuse ja populatsiooni säilimisele pikas perspektiivis tõsist ohtu. Kui arvestada, et kliimamuutuste tagajärjel sagenevad meie piirkonnas kesk-

misest jahedamad juunikuud, siis on neist muutustest tulenevate mõjude leevendamiseks vaja tagada metsakanalistele oluliste sigimiselupaikade ja nende kvaliteedi säilimine.

Rähniaasta oli hea, kuid rõõmustada on vara

2017. aastal toimus rähnide loendus kaheteistkümnel seirealal, kus kaardistati kokku 428 rähnide pesitsusterritooriumi. Territooriumidest 52,1% kuulus suur-kirjurähni, 12,1% valgeselg-kirjurähni, 11,4% hallpea-rähni, 11% musträhni, 9,1% väike-kirjurähni ja 3% laanerähni. Seirealadelt leiti ka kaks tamme-kirjurähni territooriumi (0,5%). Roherähni 2–3 pesitsusterritooriumi leiti vaid Valjala seirealalt, mis on liigi viimane püsivalt asustatud esinemiskoht Eestis.

2016. aastaga võrreldes kasvas seirealadel viie ja kahanes kahe liigi (laanerähn, suur-kirjurähn) arvukus. 11 aasta pikkuse rähnide seireperioodi jooksul

on rähnide arvukus vähenenud siiski keskmiselt 16%.

Toidugeneralistist suur-kirjurähni arvukus on kõikunud, kuid püsinud pikema aja vältel stabiilne. Kõige kehvemini on läinud kolmel peamiselt surnud puudel ja lehtpuudel toituv putuktoidulisel liigil, kelle arvukus on vähenenud keskmiselt veerandi võrra. Nendest on suurima kukkumise läbi teinud väike-kirjurähn. Kerget langustrendi võib märgata ka laanerähni puhul, kuid tema arvukuse muutumist on keeruline hinnata, sest see on tingitud invasioonidest ja nomaadsest eluviisist. Vaid valgeselg-kirjurähn on suutnud vahepealsest langusest taas-

tuda. Tänu soodsatele kliimaoludele võiks eeldada hoopis lagupuidul toituvate rähnide arvukuse kasvu, kuid ilmselt ei soodusta Eestis viljeldav metsamajanduspraktika lagupuidul toituvate rähnide arvukuse säilimist ja taastumist laiemalt.

Sipelgtoidulise hallpea-rähni ja „sipelgahuvilisest“ toidugeneralisti musträhni madalseis on pöördunud tõusuks ja nende arvukus on taastunud 11 aasta tagusele tasemele. Seda võib seostada viimase 5–6 aasta soodsate talvedega ning üha suuremate lageraialadega, mis on nende liikide toidubaasi ilmselt suurendanud.

Kassikakkude pesitsusõnn võiks olla palju parem

Kassikakule meelepäraseid elutingimusi pakuvad Eestis peamiselt rannikualad oma linnurikaste merelahtede ja pesitsemiseks sobivate litemännikutega. 2017. aastal kontrolliti 31 kassikaku elupaika, millest 16 olid asustatud. Neist omakorda seitsmes alustati pesitsemist ja vaid kolm neist olid edukad.

Asustatud elupaikade arv on viimasel kümnendil vähenenud, kuid pesitsevate paaride osakaal suurenenud. Kassikaku produktiivsus oli 0,9 poega alustatud pesitsemise kohta, mis on eelnenud viie aasta keskmisest (1,1) väiksem. 2017. a pesitsesid kassikakud taas

edukalt ühel pesaalusel, kus lennuvõimestus kolm poega. Pesaalused paigaldati 2013. aastal, eesmärgiga vähendada pesarüüste taset ja välja selgitada, kas, millal ja milliseid pesaaluiseid kassikakud omaks võtavad.

Mullu leiti kaks uut elupaika. Lääne-Virumaal pesitses kassikakk edukalt vähese kasutusega suvila teise korruse rõdul ja seda teist aastat järjest. Varasemast ajast on Eestist teada pesitsemine hoone varemetes teise korruse vahelael. Teine elupaik leiti Pärnumaalt rabast.

Kassikakk pesaaluise serval.

FOTO: RENNO NELLIS, RAJAHARVEER.

Metsisemänge seiratakse nii mülgastes kui ka allikates

Kevadel kontrollitud 183 mængust oli asustatud 166 ja kokku loeti 492 kukke. Suurimaks osutusid Mustjõe ja Kosesoo 2 mængud, kus loendati vähemalt 12 mængivat isaslindu.

2017. aasta seireandmed kinnitavad, et kukkede arvukus korduvalt seiratud mængudes on viimase kuue aasta jooksul hakanud stabiliseeruma (langus 3,5%). Siiski on metsise isaslindude arvukuse pikk trend (1980–2017) mõõdukas languses: kukkede arvukus langes selle aja jooksul keskmiselt 44%. Üks hiljutise arvukuse stabiliseerumise põhjusi on sigade Aafrika katku puhkemise järel peaaegu olematuks muutunud metssigade asustustihedus ning sellele eelnenud lisasöötumise keelustamine. Mitmes piirkonnas aitab metsise arvukuse kasvule kaasa hundikarja olemasolu.

Kahe seireperioodi (2009–2012 ja 2013–2017) andmeid võrreldes leiti, et isaslindude bilansi järgi jaotuvad tuumalade populatsioonid mülgas- ja lättepulatsioonideks. Lahemaal, Loode-Eestis, Soomaal ja Alutagusel on viimasel viiel aastal Eesti metsisepopulatsioonile lisandunud ligi 200 isaslindu. Seevastu enam kui pooled Lõuna-Kõrvemaa metsisemängud on soo- ja metsakuiven-

Metsiste mænguplatsid paiknevad enamasti rabalähedastes männikutes. FOTO: JARNUŠ TANILSOO

duse tagajärjel rikutud, mistõttu elupaikade kvaliteet ei võimalda metsisepopulatsiooni taastumist seal piirkonnas. Negatiivse bilansiga on ka Endla-Sadala, Kullimaa-Kurgja, Parika ja Vooremaa tuumalade mænguasurkonnad.

Seire käigus kogutud taustinfot analüüsides selgus, et kaugemale arenenud kuivendusemõjuga elupaikades on metsisemängud keskmiselt 30–40% väiksemad kui looduslähedase veerežiimiga elupaikades. Samuti leiti, et metssigade esinemine mõjutab mængude suurust tugeva kuivendusemõjuga elupaikades palju rohkem kui looduslikes (kuiven-

damata või vähese kuivendusemõjuga) elupaikades.

Metsisekukkede arvukushinnang aastate 2013–2017 kohta on 1300–1600 isaslindu, mis sisaldab ka esimest korda loendatud ehk siiani avastamata või tekkinud mänge. Samas täitub praegu 40–50 aastat metsise looduslike elupaikade, siirdesoode ja siirdesoometsade intensiivsest kuivendamisest, mistõttu elupaikades aset leidnud degradeerumine jõuab just nüüd tasemele, mil metsis need elupaigad hülgab või ilmselt vähese produktiivsuse tõttu välja sureb.

Haruldased eksikülalised

Margus Ots

Eelmine aasta ei toonud Eestile juurde ühtegi uut linnuliiki, viimati jäi Eesti uue liigita 2000. aastal. Samas nähti 2017. aastal Eestis mitut põnevat eksikülalist:

■ 25.05.2017 pildistas Austria linnuvaatleja Otto Samwald Pärnumaal Piketlas **kõnnu-pääsujooksurit** (*Glareola pratincola*). Tegemist on selle liigi teise vaatlusega Eestis.

■ 22.08.2017 leidis Mariliis Paal Tartumaalt Lahe külast **stepi-pääsujooksurit** (*Glareola nordmanni*). Ka seekord oli tegemist liigi teise vaatlusega Eestis. Kuna lind püsis mitu päeva paigal, käis teda bongamas suur hulk huvilisi.

■ 11.09.2017 vaatlesid Renno Nellig ja Valeri Štšerbatõh Läänemaal Suur-Nõmmkülas stepiviud (*Buteo rufinus*). Tegemist on liigi kolmanda vaatlusega Eestis.

Stepi-pääsujooksur.
FOTO: UHU PAAL

■ 30.05.2017 leidsid Timo Pettay ja Risto Lammin-Soila Saaremaalt Türju külast **punapea-õgija** (*Lanius senator*). Seda liiki on Eestis varem kohatud vaid kolm korda. Et lind püsis pikemalt paigal, käisid paljud linnuvaatlejad teda bongamas.

■ 06.05.2017 pildistas Janek Joab Võrumaal Antsu külas **purpurhaigrut** (*Ardea purpurea*). Liiki on Eestis varem kohatud vaid seitse korda, viimati 2000. aastal.

■ **Valgesilm-vart** (*Aythya nyroca*) on Eestis haruldane eksikülaline, keda oli enne 2017. aastat meil kohatud vaid üheksa korda. Üllatuseks nähti seda liiki eelmisel aastal lausa kaks korda: 29.05.2017 leidsid Timo Pettay ja Risto Lammin-Soila Saaremaal Kaimris valgesilm-vardi paari ning 01.09.–01.10.2017 vaadeldi Raplamaal Veski külas kolme noorlindu (leidjad Andrus Jair ja Ranno Puumets).

■ **Lumekakku** (*Bubo scandiacus*) vaadeldi 28.02.2017 Raplamaal Vanamõisa külas ning 14.03.2017 Saaremaal Kalli külas. Tegemist on esimeste vaatlustega Eestis alates 2013. aastast, mil linnuharulduste komisjon alustas lumekaku vaatluste käsitlemist.

■ 14.06.–19.07.2017 kuuldi Võrumaal Suurel Munamäel kahte laulvat **lääne-pöialpoissi** (*Regulus ignicapillus*); linnud leidsid Läti linnuvaatleja Jana Černova. Tõenäoliselt pesitsesid nad Suurel Munamäel, kuid selle liigi kindel pesitsemine Eestis jäi siiski tuvastamata.

Eesti Ornitoloogiaühingut asub juhtima Margus Ots

Eesti Ornitoloogiaühingu nõukogu valis EOÜ juhatajaks Margus Otsa, kes asus tööle 1. märtsil. Üle 30 aasta lindudega tegelenud Margus Otsal on pikaajaline kogemus mitmete organisatsioonide ülesehitamisel, arendamisel ja juhtimisel.

"Ornitoloogiaühingu eesmärkide saavutamiseks lindude tutvustamisel, uurimisel ja kaitsmisel pean oluliseks tihedat koostööd teiste organisatsioonidega Eestis ja välismaal ning linnuhuviliste aktiivset kaasamist ühingu tegemistesse," ütles Margus Ots.

Margus Ots on lõpetanud Tartu ülikooli loomaökoloogina. Ta on olnud aastaid ornitoloogiaühingu nõukogu liige, sh nõukogu esimees ning omab seetõttu head ülevaadet Eesti Ornitoloogiaühingu senisest arengust ja tegevustest.

Senine juhataja Andres Kalamees lahkus ametist omal soovil ja jätkab EOÜs käimasolevate projektide elluviimist.

Margus Ots

FOTO: ANDRES KALAMEES

Õnnitlused

Eesti Ornitoloogiaühing õnnitleb ümmarguse juubeli puhul ja tänab toetuse eest:

Anu Vainu	20
Allar Antson	30
Triin Kaasiku	30
Grete Lüütsepp	30
Hanna Piller-Kure	30
Kris Voog	30
Sten Kramer	40
Kadi Kukk	40
Rein Nellis	40
Erwan Pennarun	40
Mare Pihel	50
Pilve Piller	50
Kristi Pärn	50
Anu Nurk	60
Heini Kuusekänd	70
Hillar Lipp	70
Camilla Meister	70
Eha Sakk	70
Nikolai Raud	90

Roostikulindude arvukuse muutused Vaibla linnujaamas

Art Villem Adojaan

2017. aasta oli Vaibla linnujaama 18. püügihooaeg ning ühtlasi üks parimaid nii lindude kui ka liikide arvu poolest. Kokku rõngastati 6629 lindu 66st liigist, võrgud (maksimaalselt 25) olid lahti 5 päeva kevadel, 34 päeva suvel ja 7 päeva sügisel.

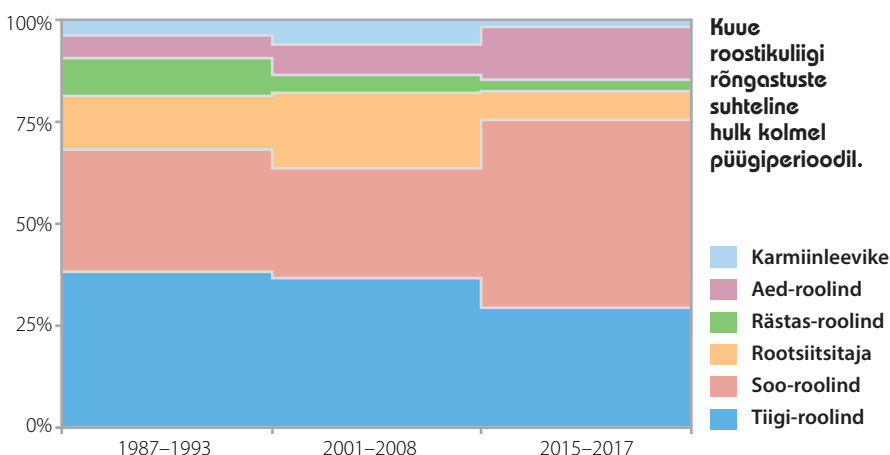
Järgnevalt on andmete pikaajaliseks võrdlemiseks püügiaeg jagatud kolmeks perioodiks (1987–1993, 2001–2008 ja 2015–2017), sest aja jooksul on võrkude asukoht ja kvaliteet ning peibutusvõimalused muutunud, olles siiski perioodiselt sarnasemad kui perioodide vahel. Lindude suhtelist arvukust ja selle muutumist iseloomustab liigi protsent igal perioodil rõngastatud lindude koguhulgast: pääsukestel kõigist rõngastatud lindudest, roolindudel ja põõsalindudel perekonnasiseselt.

Mõningases langustrendis on kõrkja-roolind (65%-lt 58%-le) ja rästas-roolind (4%-lt 1%-le). Tõusev trend on nii soo-roolinnul (13%-lt 21%-le) kui ka aed-roolinnul (2%-lt 6%-le).

Tiigi-roolinnu arvukus on veidi vähenenud just viimasel püügiperioodil. Ka rootsiitsitaja ja karmiinleevikese arvukus on mõnevõrra kahanenud. Kuna rändeagseud toitumispaigad on samad, ei ole püügikoha väike muutumine roolindude arvukuse vähenemist või suurenemist tõenäoliselt mõjutanud. Seevastu pesitsuskohad on erinevad ja seetõttu tuleks arvukuse kõikumise põhjusi otsida just sealt.

Suureneva arvukusega on kõik põõsalinnud peale pruunselg-põõsalinnu, kelle osakaal pärast teise püügiperioodi kasvu kahanes 45%-lt 35%-le. Aed-põõsalinnu ja võõt-põõsalinnu arvukus on püüginud stabiilne ja väikeses kasvutrendis. Mustpea-põõsalinnu arvukus on pärast järsku vähenemist teisel perioodil jälle taastumas ning on suurenenud 8%-lt 11%-le. Väike-põõsalinnu arvukus on stabiilselt suurenev ning on kasvanud 12%-lt 24%-ni.

Ühe suurima arvukuse kasvuga paistavad silma suitsupääsukesed, kes esimesel perioodil moodustasid 5%, teisel 14% ja kolmandal perioodil 24% kõigist rõngastatud lindudest. Vastuolu sellega, et üldine arvukus väheneb, kuid rõngastatakse järjest rohkem, võib tuleneda efektiivsematest püügimeetoditest (paremad võrgud ja peibutusvahendid), aga ka roostiku muutustest. Kui võrrelda viimasel perioodil rõngastatud pääsukeste arvu eri aastatel, siis see on vähenenud 2015. aasta 2474 linnult 2017. aasta 339 isendini. Seda võis mõjutada hilisem kevad ja pesitsemine, mistõttu rände-eelsed ööbimiskogumid hakkasid moodustuma hiljem. Kaldapääsukeste osakaal on kahanenud 2,2%-lt 0,8%-le.

Soovitame!

Eesti Looduse märtsinumbrist saab lugeda, millised kohastumused aitavad lindudel talve üle elada ja kuidas ehitada pesakaste õõnetuvidel. Veebruarinumbrist saab lugeda Eesti rahvuslinnu sünniloost, leiab väga põhjaliku juhendi metsise erinevate tegevusjälgede määramiseks ja saab teada, kuidas möödus linnuliikide pildistamise võistlus.

Võta osa linnuüritustest!

■ **Suvine aialinnupäevik:** Alates 1. märtsist saab igaüks avada oma 2018. aasta aialinnupäeviku. Sellega kogutakse teavet aedades tegutsevate linnuliikide käekäigu ja pesitsusedukuse kohta. Veebipäevikusse saab sisestada ka teateid aias kohatud loomade kohta ning kevadsuviste taimede ja putukate fenovaatluste ja tolmeldajate korjete taimede vaatluste tulemusi. Vaata lähemalt www.eoy.ee/aed.

■ **Linnade linnuvaatluspäev:** 25. märtsil kell 5.00–13.00 toimival linnurallil selgitatakse välja varakevade kõige liigirikkam Eesti linn. Osalemiseks tuleb leida vähemalt üks kaaslane ja otsida endale meelepärast Eesti linnast üles võimalikult palju linnuliike. Iga kirjapandud liiki peab kuulma või nägema üle poole võistkonna liikmetest. Tulemused tuleb edastada juba samal päeval hiljemalt kell 16 Eesti Ornitoloogiaühingule. Täpsemad reeglid: www.eoy.ee.

■ **Lihavõtte linnuvaatluspäevad:** 31.03–01.04. Kevadistel linnuvaatluspäevadel võib linde vaadelda oma aias või minna lühemale või pikemale linnuretkele. Osalemiseks palume kirja panna kõik tuttavad kuulud või nähtud linnuliigid ja lindude ligikaudne arv ning edastada tulemused Eesti Ornitoloogiaühingule. Seda saab teha veebiankeedis aadressil www.eoy.ee või saata postiga aadressil Veski 4, 51005 Tartu.

TOETA
EOÜ linnukaitselisi
tegevusi „Ma armastan
aidata“ keskkonna kaudu!
www.armastanaidata.ee

Ma
aidata

LINNUATLAS

„Linnuatlas. Eesti haudelindude levik ja arvukus“ on viimase 25 aasta kõige põhjalikum Eesti haudelinde käsitlev raamat. See kauaoodatud teos põhineb aastatel 2003–2009 tehtud välitöödel ning on valminud rohkem kui 800 linnuhuvilise vabatahtliku töö tulemusena. Raamatu maht on 560 lk ja formaat 210 × 297 mm. Teos on kõvakaanelises köites. Raamatu on koostanud Jaanus Elts, Andrus Kuus ja Eerik Leibak.

Uuest Eesti linnuatlasest leiab:

- ✦ andmeid 229 haudelinnuliigi leviku kohta meil ja mujal maailmas ning ülevaate lindude elupaikadest, asustusloost, arvukusest ja ohuteguritest Eestis; üle 660 kaardi, mis kirjeldavad iga liigi levikumustrit uue (2003–2009) ja vana (1976–1982) atlase koostamise ajal, ning kahe atlaseperioodi võrdluse;
- ✦ ülevaatlised „fenoribad“ iga haudeliigi kohaloleku, rände, munapesade ja pesapöögade aja kohta.

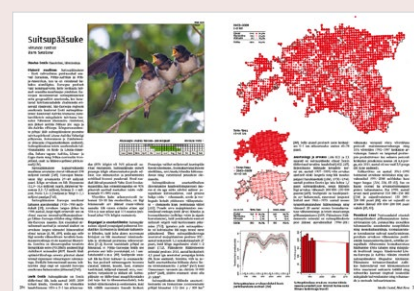
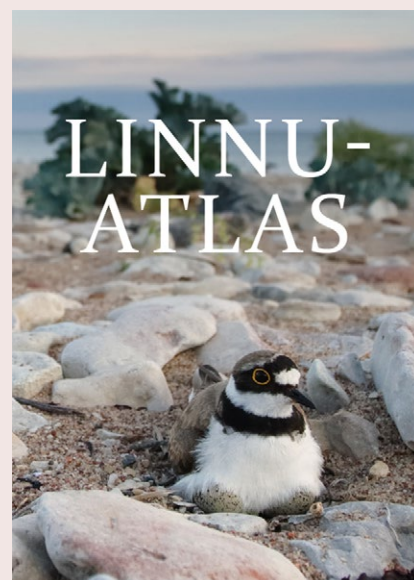
Ühtlasi leiab linnuatlasest mitmeid põhjalikke artikleid, muu hulgas selle kohta:

- ✦ kuidas on käinud linnuatlaste koostamine meil ja mujal,
- ✦ millised on linnuloenduse ja -seire eripärad,
- ✦ kuidas on haudelinnustik kujunenud Eesti aladel pärast jääaja lõppu,
- ✦ milliseid maastikke ja elupaiku kasutavad haudelinnud Eestis praegu.

■ **Raierahu matk:** 28. aprillil 11.00–16.30 Alam-Pedjal marsruudil Valmaotsa – Palupõhja looduskool. Tähistame Eesti Ornitoloogiaühingu 97. aastapäeva sportliku loodusmatkaga, et juhtida tähelepanu kehtivale raierahule ja selle olulisusele Eesti looduse elurikkusele. Täpsem info alates märtsist www.eoy.ee.

■ **Kuula!** Igal pühapäeval kell 15–17 on **Elmari raadio** eetris saade „Maailmamix“, kus räägitakse alati ka lindudest. Kõiki eetris olnud saateid saab järelkuulata Elmari raadio taskuhäälingust <http://podcast.elmar.postimees.ee/saated/maailmamix>.

■ Eesti Ornitoloogiaühingu **avatud suvepäevad** toimuvad sel aastal 30.06–01.07 Jõgeva- ja Tartumaa piiril Kirna õppekeskuses. EOÜ suvepäevad on linnuhuviliste suurim kokkusaamine

LINNUATLAS. EESTI HAUDELINDUDE LEVIK JA ARVUKUS

Soodsad ettetellimishinnad kuni
15. märtsini 2018!

Loe tellimise ja hindade kohta
lähemalt EOÜ veebilehelt
<https://www.eoy.ee/node/1089>

Eestis ning see on avatud kõigile huvilistele, osalemiseks ei pea olema ühingu liige. Kahe päeva jooksul toimuvad loengud, praktiline õpe, väliretked ja meelelahutus. Eraldi tegevused on lastele ja noortele. Lähem teave ilmub maikuu EOÜ kodulehel.

Eesti Ornitoloogiaühing

Veski 4, Tartu 51005

Telefon: 742 2195

E-post: eoy@eoy.ee

Tiirutaja toimetaja: Meelis Uustal

E-post: meelis.uustal@eoy.ee

Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Lehe väljaandmist on peale märgitud autorite toetanud Keskkonnainvesteeringute Keskus ja RSPB. Küljendus: Eesti Loodusfoto

ISSN: 1736-6844

